

Н. В. ТРУСОВА, С. А. НЕСТЕРЕНКО,
І. Є. ЯКУШЕВА ТА ІН.

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Навчальний посібник

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Навчальний посібник

Мелітополь
2021

УДК 336.7(075.8)

Ф-59

Рекомендовано до друку Вченою радою Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного як навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» з економічних спеціальностей у закладах вищої освіти III-IV рівня акредитації (протокол № 8 від 24.05.2021)

Авторський колектив: д.е.н., професор Н. В. Трусова, д.е.н., професор С. А. Нестеренко, к.е.н., доцент І. Є. Якушева, к.е.н., доцент І. О. Чкан, к.е.н., доцент Н. Г. Радченко.

Рецензенти:

Гривківська Оксана Василівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, екології та практичного підприємництва ПВНЗ «Європейський університет»

Танклевська Наталя Станіславівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету

Гуржій Наталя Миколаївна – д.е.н., доцент, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики Запорізького національного університету

Сокіл Олег Григорович – д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Ф-59 Фінансовий ринок: Навчальний посібник / Н. В. Трусова, С. А. Нестеренко, І. Є. Якушева та ін. – Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2021. – 236 с.

ISBN 978-966-197-783-8

В навчальному посібнику викладено теоретичні та практичні засади навчальної дисципліни «Фінансовий ринок». Докладно надано матеріал щодо сутності та основ функціонування фінансового ринку, форм та методів його державного регулювання й саморегулювання, сутності фінансового посередництва та видів фінансових інститутів, особливостей випуску та обігу різних видів фінансових інструментів, формування вартості та ціни капіталу, необхідність проведення та види аналізу діяльності всіх сегментів фінансового ринку. Для контролю знань надані контрольні питання, тести та практичні завдання. Навчальний посібник призначений для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей у закладах вищої освіти III-IV рівня акредитації.

ISBN 978-966-197-783-8

УДК 336.7(075.8)

© Трусова Н.В., Нестеренко С.А.,
Якушева І.Є. та ін., 2021

ЗМІСТ

Передмова	6
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	8
ТЕМА 1. ФІНАНСОВИЙ РИНОК: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ	8
1.1. Сутність та структура фінансового ринку	8
1.2. Роль та функції фінансового ринку	10
1.3. Класифікація фінансових ринків	11
1.4. Суб'єкти і об'єкти фінансового ринку	13
1.5. Моделі і тенденції розвитку фінансового ринку	18
<i>Контрольні питання і завдання</i>	20
ТЕМА 2. РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	26
2.1. Форми і моделі регулювання фінансового ринку. Засади державного регулювання	26
2.2. Регулювання та нагляд за діяльністю фінансових установ в Україні	30
2.3. Саморегулівні організації на фінансовому ринку. Регулювання фондового ринку	32
<i>Контрольні питання і завдання</i>	37
ТЕМА 3. ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ	42
3.1. Поняття та сутність посередницької діяльності на фінансовому ринку	42
3.2. Банківські універсальні та спеціалізовані фінансові посередники	46
3.3. Небанківські фінансові посередники	47
<i>Контрольні питання і завдання</i>	50
ТЕМА 4. ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ ТА ЇХ СТРУКТУРА	57
4.1. Поняття відсоткової ставки та її роль у фінансових обчисленнях	57
4.2. Нарощування і дисконтування за схемами простих і складних відсотків	61
4.3. Банківське нарощування і дисконтування	63
4.4. Фінансові ренти	65
<i>Контрольні питання і завдання</i>	66
ТЕМА 5. РИЗИК ТА ЦІНА КАПІТАЛУ	72
5.1. Ціноутворення на фінансовому ринку	72
5.2. Механізм оцінювання фінансових активів	74

5.3. Поняття та класифікація фінансових ризиків	79
5.4. Оцінка та управління фінансовими ризиками	81
5.5. Управління доходом і ризиком портфеля цінних паперів	84
<i>Контрольні питання і завдання</i>	90
ТЕМА 6. ГРОШОВИЙ РИНОК ТА РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОЗИЧОК	96
6.1. Сутність, функції та структура грошового ринку	96
6.2. Характеристика облікового ринку	101
6.3. Операції на міжбанківському ринку	105
<i>Контрольні питання і завдання</i>	106
РОЗДІЛ II. РИНКИ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ	112
ТЕМА 7. РИНОК ОБЛІГАЦІЙ ЯК СКЛАДОВА РИНКУ КАПІТАЛІВ	112
7.1. Сутність облігації як цінного паперу та її основні характеристики	112
7.2. Класифікація облігацій	113
7.3. Визначення вартості і доходу по облігаціях	118
7.4. Порядок випуску і розміщення облігацій	122
<i>Контрольні питання і завдання</i>	123
ТЕМА 8. РИНОК ПАЙОВИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	129
8.1. Характеристика і функції ринку пайових цінних паперів	129
8.2. Акції: сутність, види, основні характеристики	129
8.3. Визначення вартості акцій	134
8.4. Дивіденди та дивідендна політика	135
<i>Контрольні питання і завдання</i>	137
ТЕМА 9. РИНОК ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	146
9.1. Економічна сутність та класифікація похідних фінансових інструментів	146
9.2. Характеристика форвардних угод	149
9.3. Ф'ючерсні угоди	152
9.4. Опціони	154
9.5. Свопи	156
<i>Контрольні питання і завдання</i>	157
ТЕМА 10. ВАЛЮТНИЙ РИНОК	163
10.1. Основи функціонування валютного ринку	163
10.2. Види операцій з валютою	167
10.3. Правила переказу іноземної валюти за межі України	168
10.4. Міжнародні розрахунки на валютному ринку	170
10.5. Валютний дилінг в банках	173
<i>Контрольні питання і завдання</i>	174

ТЕМА 11. ФОНДОВИЙ РИНОК	181
11.1. Технологія фондового ринку. Фондова біржа	181
11.2. Учасники фондового ринку	186
11.3. Застосування індексів на фондовому ринку	188
11.4. Позабіржовий ринок цінних паперів	195
<i>Контрольні питання і завдання</i>	196
ТЕМА 12. ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ТА ТЕХНІЧНИЙ АНАЛІЗ	202
12.1. Сутність і зміст фундаментального аналізу ринку цінних паперів	202
12.2. Методи та прийоми технічного аналізу	205
12.3. Рейтингова оцінка емітента та цінних паперів	208
<i>Контрольні питання і завдання</i>	211
СПИСОК ТЕРМІНІВ З КУРСУ «ФІНАНСОВИЙ РИНОК»	216

Передмова

Механізм фінансового ринку найбільш повно та ефективно забезпечує мобілізацію тимчасово вільних грошових коштів та їх використання, перетворення заощаджень в інвестицій, які необхідні для розвитку економіки.

Сучасний фінансовий ринок – важливе джерело фінансування діяльності підприємницьких структур, секторів економіки, держави та міжнародного співробітництва.

Знання суті, різновидів, функціональних особливостей, інституційного складу та підходів до регулювання фінансового ринку уможливають підвищення потенціального ефекту від діяльності як окремих інститутів ринку, так і самого ринку в цілому. Для підтримки належного рівня економічної стабільності в державі, забезпечення її належними фінансовими ресурсами, наявністю достатньої кількості інвестицій, кредитних ресурсів тощо особливе значення відіграє визначення поняття та змістової характеристики фінансового ринку.

З світового досвіду відомо, що розвиток і ефективне функціонування фінансового ринку дозволяє найбільш повно і швидко здійснювати акумуляцію, розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів між різними секторами економіки. Саме тому, вивчення базової дисципліни «Фінансовий ринок» є важливою складовою професійної економічної освіти.

Мета курсу – формування системи теоретичних знань і практичних вмінь та навичок з основ функціонування та розвитку сучасного фінансового ринку як важливої підсистеми фінансових відносин.

Предметом курсу є економічні відносини, що виникають в процесі купівлі-продажу фінансових ресурсів та функціонування окремих сегментів фінансового ринку.

Основні завдання курсу:

- виявлення макроекономічної позиції фінансового ринку в системі економічних відносин;
- розкриття взаємозв'язків між джерелами фінансових ресурсів та їх використанням на основі аналізу руху грошових потоків в економіці;
- обґрунтування необхідності випуску та обігу фінансових інструментів, рух яких опосередковує взаємовідносини між суб'єктами фінансового ринку;
- обґрунтування необхідності регулювання фінансового ринку та розкриття його видів, форм, методів;
- виявлення значення фінансового посередництва для забезпечення виконання фінансовим ринком своїх функцій, класифікація та характеристика фінансових інститутів;
- розкриття особливостей обігу різних видів фінансових інструментів на основі аналізу відповідних сегментів фінансового ринку та розгляду основ функціонування організованих ринків.

Щоб реально оцінити роль та місце навчального курсу «Фінансовий ринок» у системі підготовки фахівців фінансового спрямування необхідно окреслити взаємозв'язок дисципліни з іншими, а також теоретичні і практичні

аспекти знань, необхідні здобувачам в подальшій діяльності. Курс «Фінансовий ринок» тісно поєднаний з такими економічними дисциплінами як економічна теорія, макроекономіка, мікроекономіка, гроші та кредит, фінанси і фінанси підприємств, банківська справа і страхування, менеджмент та ін. Вивчення особливостей функціонування фінансового ринку дає можливість значно поглибити і систематизувати знання здобувачів, виробити комплексний підхід до розв'язання тих чи інших теоретико-прикладних проблем економічної науки.

Навчальна дисципліна надає майбутнім фахівцям певні вміння та компетенції, які в майбутньому можна використовувати в професійній діяльності. Після опанування курсу «Фінансовий ринок» студент повинен

знати:

- сутність, функції, структуру та роль фінансового ринку в економіці;
- особливості кожного виду фінансових інструментів, рух яких опосередковує взаємовідносини між суб'єктами фінансового ринку;
- особливості функціонування фінансових інститутів, а також правові основи регулювання фінансового ринку, його видів, форм, методів.

вміти:

- проводити фінансові розрахунки з фінансовими інструментами;
- аналізувати та прогнозувати ціну капіталу з урахуванням ступеню ризиковості;
- формувати портфель цінних паперів з метою максимізації прибутку.

Фінансові ринки відіграють важливу роль в економічному житті суспільства. Для суб'єктів господарювання, фізичних осіб, держави фінансовий ринок, з одного боку, є структурою, через яку залучаються необхідні фінансові ресурси, з іншого боку, вони мають можливість розміщувати на фінансовому ринку тимчасово вільні фінансові ресурси і отримувати додаткові доходи.

В навчальному посібнику розкрито широке коло питань, що пов'язані з особливостями функціонування сучасного фінансового ринку і його сегментів. Навчальний посібник призначений для студентів економічних спеціальностей. Матеріал посібника спрямований на методичне забезпечення всіх форм роботи студентів, пов'язаних з опануванням теоретичного матеріалу, засвоєнням відповідної термінології, ознайомленням з літературними джерелами тощо.